

УДК 342.553

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ МІСЦЕВОГО УПРАВЛІННЯ ТА МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ РЕСПУБЛІКИ КАЗАХСТАН У ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

К. О. ЄМЕЛЬЯНЕНКО, аспірант*
Національний університет
біоресурсів і природокористування України
E-mail: karimkiev@ukr.net

***Анотація.** У статті досліджено становлення та формування системи місцевого управління та самоврядування Республіки Казахстан у ХХ – на початку ХХІ століття. Розглянуто питання формування, розвитку та здійснення повноважень місцевими громадами та місцевими органами влади на територіях сучасної казахстанської державності в зазначений період. Досліджено зміни в адміністративно-територіальному устрої та системі місцевого управління дорадянської та радянської доби, а також новітнього періоду державотворчого розвитку Республіки Казахстан. Проаналізовано історичні витоки та вплив централізованого устрою на самоврядування та місцеве управління ХХ – початку ХХІ століття, що сформували звичаєві норми в системі місцевого управління та самоврядування Казахстану сьогодні.*

***Ключові слова:** місцеве управління, місцеве самоврядування, автономія, повноваження.*

Актуальність. Початок ХХ ст. в історії держави та права Республіки Казахстан було ознаменовано процесом сталого формування місцевого управління та місцевого самоврядування. Здебільшого цьому сприяла адміністративно-територіальна експансія Росії, що реформувала місцеве управління Казахстану протягом усього ХІХ ст., поступово усуваючи всі традиційні права суверенних державних утворень Центральної Азії. Адже місцеве управління в Казахстані протягом попередніх століть хоч і мало централізовану форму здійснення владних повноважень, урівноважувалось ознаками широкої самоврядності на місцях.

Зовсім в іншому розрізі формувалась система місцевого управління та місцевого самоврядування Республіки Казахстан у ХХ – на початку ХХІ століття. З початком становлення радянської держави на території Казахстану було сформовано місцеву владу у вигляді декількох національних автономій, які згодом було об'єднано в республіку у складі Росії, як титульного федеративного об'єднання нової держави. Згодом Казахстан увійшов до складу Союзу Радянських Соціалістичних Республік як

* Науковий керівник – доктор юридичних наук, професор В. В. Ладиченко

окремий суб'єкт, що в кінці ХХ ст. дало можливість самовизначитись та заснувати незалежну державу – Республіку Казахстан з власною системою центрального і місцевого управління та місцевого самоврядування. Певною особливістю досліджуваного періоду було те, що радянська влада являла собою єдину партійну владу з центру на місця, адже всі рішення, прийняті центральними і місцевими партійними комітетами, лише дублювались місцевими радянськими органами влади. Така надцентралізованість у місцевому управлінні та самоврядуванні перейшла й до пострадянської доби в Республіці Казахстан у кінці ХХ та на початку ХХІ ст. і значною частиною сучасного казахстанського суспільства й досі сприймається як відроджена традиція. Тому дослідження системи місцевого управління та самоврядування Республіки Казахстан ХХ – початку ХХІ ст. є логічною необхідністю спроби об'єктивного висвітлення балансу повноважень та функцій місцевої влади, що базується як на здійсненні народовладдя, так і врахуванні норм звичаєвого права.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питаннями місцевого управління та місцевого самоврядування Республіки Казахстан переймалися радянські, казахстанські й російські вчені-теоретики та правники-дослідники державно-управлінського спрямування. Серед них, зокрема: Т. І. Султанов, І. В. Єрофєєва, Е. А. Абіль, Н. Є. Бекмаханова, С. З. Зіманов, А. К. Кузембайули, Н. Е. Масанов, А. Ш. Кадирбаєв, С. Н. Абашин, Д. Ю. Арапова та ін.

У казахстанських, російських та радянських наукових працях вченими неодноразово приділялась значна увага формуванню системи місцевого управління та місцевого самоврядування Казахстану ХХ – початку ХХІ століття. Однак вивчаючи місцеве управління Республіки Казахстан, радянські та російські дослідження цього напрямку мають в основі загальноісторичну та історико-юридичну складову, тоді як сучасні казахстанські дослідження базуються на соціальному та етнокультурному аспекті в системах місцевого управління та самоврядування.

Тому **мета дослідження** полягає у розгляді формування системи місцевого управління та місцевого самоврядування Республіки Казахстан протягом ХХ – початку ХХІ ст. з об'єктивним висвітленням загальних функцій та повноважень місцевої влади періоду, що опрацьовується.

Виклад основного матеріалу. Ще з другої половини ХІХ ст. сучасні казахстанські території було реформовано російською владою і запроваджено типове імперське місцеве управління, а наприкінці ХІХ ст. звичаєве право та колишні місцеві традиції, що протягом минулих століть створювали основу місцевого управління та самоврядування, було ліквідовано актами царського уряду Російської імперії. За спостереженнями відомого казахстанського правника-дослідника Е. А. Абіля [1, с. 178] період повного включення Казахстану до складу Російської імперії в кінці ХІХ – на початку ХХ ст. супроводжувався повним усуненням від влади місцевої знаті та аристократії, наданням їм лише права формувати найнижчі ланки місцевого самоврядування – аули та волості. Відповідно, султани та бій втратили свої традиційні права та привілеї. Нова система місцевого

управління фактично прирівняла султанів та місцеву знать до рівня сільського жителя, таким чином адміністративно замкнувши їх у нижній ланці місцевого самоврядування. Російські нормативні акти з управління Казахстаном, хоч і мали тимчасовий характер, військовий режим управління на громадянський було змінено лише на початку ХХ ст. Цьому сприяли значне пожвавлення національно-визвольного руху вже з перших років ХХ ст., що призвело до прийняття російським керівництвом «Основных государственных законов Российской империи» [2] та оголошенням про вибори до Державної Думи Росії і, в тому числі, – від населення казахстанських адміністративно-територіальних одиниць. Таким чином за російською виборчою системою від усього населення Казахстану того часу до нижньої палати парламенту Російської імперії потрапило лише чотири депутати. Обрані казахські депутати через думську трибуну здійснювали спроби лобіювання аграрних законів, які мали на меті зупинення політичних переваг з переселення російського та українського сільського населення в Казахстан [3]. Адже місцевим органом, що здійснював розпорядження земельним фондом Казахстану, було Переселенське управління, що широко використовувало свої повноваження із виділення та надання у користування й розпорядження земельних наділів на казахстанських територіях. Нові місцеві порядки, на думку сучасних казахстанських дослідників [4, с. 131], досить швидко активізували протестні настрої серед казахського населення. Царським урядом було застосовано особливий надзвичайний режим військового часу у місцевому управлінні та самоврядуванні Казахстану [5], який фактично зосереджував владні повноваження в місцевому управлінні в руках російських військових. Крім того, російські закони, що діяли в Казахстані, хоч і мали тимчасовий характер, передбачали повну передачу земель з казахстанських громад у державну власність Російської імперії, що призвело до нових хвиль національно-визвольних рухів, і особливо в роки Першої світової війни 1914–1917 років. Так, у 1916 р. окремі області сучасного Північного Казахстану в результаті повстанського руху [6, с. 17, 18] перейшли до місцевого самоврядування на рівні волостей та повітів. У цей період кожна волость обирала собі правителя – хана, військова влада належала сардару на вищому рівні, що підпорядковувались верховному хану. Органом самоврядування того періоду був волосний або повітовий Кенес, тобто, рада. Сардару підпорядковувались голови військово-цивільних адміністрацій – минбаси. Така самоврядна система місцевого управління проіснувала декілька місяців. Протягом національно-визвольних революційних подій 1916 р. відроджене традиційне місцеве управління та місцеве самоврядування Казахстану було придушено регулярними військами Російської імперії.

Під час приходу до влади Тимчасового уряду в Росії було взято курс на зміну державного устрою. Російська імперія мала перетворитись з монархії на федерацію, що, на думку казахстанських дослідників [7, с. 9, 10], дало можливість у подальшому трансформуватися казахській національній гідності для побудови власної державності на демократичних

засадах. Систему місцевого управління формували голови губернських та повітових земських управ, що отримали ранг комісарів Тимчасового уряду. Замість генерал-губернаторств Тимчасовим урядом створено місцеві виконавчі комітети – від міжобласного, обласного до повітового рівня.

Особливості місцевого управління мало місто Ташкент, що на той момент було центром однієї з казахських автономій. Ташкент був єдиним азійським містом, яке користувалось ще за царських часів Магдебурзьким правом. Лише в Ташкенті було засновано режим спеціального місцевого самоврядування – Шуро-Ісламію, тобто Раду ісламу, якій було надано право делегування своїх представників і до Ташкентського виконкому. Таким чином, в місті Ташкент місцеве самоврядування було урівноважено делегуванням представництва для управління всією туземною частиною міста.

Однак непослідовність дій Тимчасового уряду та криза соціально-економічної системи фактично призвели до анархічного стану державного механізму нової федеративної Росії, в тому числі й у місцевому управлінні [8, с. 177, 179]. У результаті революційних подій жовтня 1917 р. в Росії було здійснено державний переворот, внаслідок чого до влади прийшли ліворадикальні партії більшовиків та соціал-революціонерів. Було утворено новий уряд – Раду Народних Комісарів, вищий орган влади – Центральний виконавчий комітет та його Президію. У місцевому управлінні Казахстану в цей період [9, с. 31] влада перейшла до місцевих Рад. У регіонах сучасного Північного, Східного та Західного Казахстану місцева влада належала «Військовим урядам» козацьких військ, а в повітах з виключно казахським населенням місцеве управління формували та здійснювали органи Автономії Алаш, сформовані Тимчасовим урядом. Вся повнота влади в Автономії Алаш належала місцевій урядовій Тимчасовій Народній Раді, що називалась Алаш-Орда. Місцеве управління на територіях нижчого підпорядкування здійснювалося обласними та повітовими земськими управами. Рішенням Алаш-Орди було сформовано повітові та обласні ради на території Автономії Алаш. Особливістю місцевого управління періоду правління Алаш-Орди було виокремлення в складі Автономії Алаш самостійної адміністративної одиниці – Уїльський Оляят. Слід зазначити, що місцеве самоврядування та самоуправління Автономії Алаш мало всі ознаки самоврядності у здійсненні народовладдя на місцевому рівні того часу. Однак Тимчасовим урядом Росії спеціальним указом було введено посаду Головного уповноваженого з управління Алашем з відміною автономності.

Однак в ставці Тимчасового уряду в Омську було здійснено військовий переворот, і вся влада вже була зосереджена у Верховного Правителя Росії – адмірала А. В. Колчака. В цих умовах казахські місцеві лідери почали перемовини з більшовицькою владою Москви про визнання радянської влади в обмін на утворення національної автономії. Так, у 1919 р. після визнання радянської влади в Алаш-Орді всі сформовані місцеві ради припинили своє існування як органи місцевого самоврядування та управління.

Разом з перемогою в громадянській війні більшовицькою владою посилилася роль Революційного комітету з управління казахським краєм (Казревком) [10, с. 10]. Урядові функції в Казахстані виконувала Рада Народних Комісарів, вищим представницьким та законодавчим органом став Всеказахський З'їзд Рад. Столицю Казахстану було перенесено в Кизил-Орду в зв'язку з приєднанням південних областей та зручністю здійснення місцевого управління. Важливим кроком у формуванні радянського місцевого управління Казахстану було проведення адміністративної реформи в 1928 р., що замінила губернії, повіти та волості лише округами та районами. І вже в результаті голоду в 1933 р. та різкого скорочення населення було проведено нову реформу, що зменшила кількість округів та районів. Таким чином, замість 13 округів та 193 районів радянською владою було утворено шість областей, 123 райони та один округ.

Натомість території Середньої Азії та Південного Казахстану формували системи місцевого самоуправління та самоврядування дещо іншим шляхом. Ще в 1918 р. на територіях колишнього кокандського ханства, а пізніше – Туркестанської автономії – Мухтаріату в складі Росії, Крайовим з'їздом рад було запроваджено нову систему органів місцевого та центрального управління Туркестанської Радянської Республіки, яка згодом стала Туркестанською Радянською Соціалістичною Республікою та увійшла до складу Російської Радянської Федеративної Соціалістичної Республіки. Однак у 1924 р. у зв'язку із загостренням національного питання в Туркестані та постійними спробами розширення повноважень на рівні місцевого управління Всеросійським Центральним Виконавчим Комітетом було прийнято рішення ліквідувати Туркестанську Радянську Соціалістичну Республіку [11], «розмежувавши» її на декілька частин. Таким чином було створено: Узбецьку та Туркменську Радянські Соціалістичні Республіки; Таджикицьку Автономну Соціалістичну Республіку, що увійшла до складу Узбекистану; Кара-Киргизьку Автономну Соціалістичну Республіку, що увійшла до складу Російської Радянської Федеративної Соціалістичної Республіки; Кара-Калпацьку Автономну область, що увійшла до складу Казахстану.

У 20–30 рр. ХХ ст. радянська влада остаточно утвердилась у здійсненні нової союзної державної політики [12, с. 84], відповідно здійснюючи зміни як в місцевому адміністративному устрої, так і в місцевому управлінні загалом. Конституцією 1926 р. Казахстан було визначено рівноправною республікою у складі Російської Радянської Федеративної Соціалістичної Республіки як автономію. Тоді як Конституцією 1937 р. Казахська Автономна Радянська Соціалістична Республіка була перетворена на рівноправну союзну республіку – Казахську Радянську Соціалістичну Республіку [13, с. 28]. Таким чином було сформовано та закріплено вищі органи влади та управління: вищий законодавчий орган – Верховну Раду Казахської РСР, що обиралась на чотири роки; Президію Верховної Ради Казахської РСР, яка, маючи широкі повноваження, була наділена правом тлумачення законів Казахстану; вищий орган виконавчої влади з усіма урядовими повноваженнями – Раду Народних Комісарів.

Статтею 19 Конституції 1937 р. відзначено систему місцевого управління Казахської РСР, зокрема: органами державної влади в областях, районах, містах, міських районах, селищах, селах, аулах є відповідні Ради народних депутатів. Місцеві ради усіх рівнів обиралися на два роки прямими виборами через таємне голосування, що мали в своєму підпорядкуванні відповідні виконавчі комітети. Варто зазначити, що величезний вплив на функціонування місцевих органів влади в цей період мали радянські партійні органи, які фактично контролювали поточну життєдіяльність на місцях та, на нашу думку, виконували функцію «політичного прокурора».

У 50-ті роки післявоєнного періоду центральним союзним урядом було здійснено наступну спробу реформувати місцеве управління Казахської РСР. У 1957 р. було прийнято Закон «Об образовании экономических административных районов Казахской РСР» [14], але вже за економічною ознакою. При цьому міністерства союзно-республіканського підпорядкування мали ліквідуватись, натомість створювалось дев'ять адміністративних районів, що вже керувалися новоствореними Радами народного господарства з прямим підпорядкуванням Раді Міністрів Республіки. З 1962 р. за вектором економічної доцільності місцеве управління Казахстану було знову реформовано. Так, місцеві Ради поділялись на промислові та сільські, що мало на меті підвищення економічних показників Казахстану. Однак така система місцевого управління себе не виправдала та через два роки була відмінена. Слід зазначити, що характерною політичною ознакою місцевого управління того періоду було регулярне оновлення депутатського корпусу місцевих рад усіх рівнів для забезпечення таким чином громадської участі у системі місцевого управління [15, с. 99]. У 1978 р. Верховною Радою Казахської РСР було прийнято нову Конституцію Казахської РСР, яка змістовно відображала усі норми Конституції Союзу РСР [16]. Нова Конституція 1978 р. систему та функції органів місцевого управління та самоврядування не змінювала, було подовжено лише строки повноважень Верховної Ради Казахської РСР та місцевих рад. У тому числі державно-партійна влада залишила без змін норму про відміну рішення нижчестоящого органу місцевого управління і самоврядування, що черговий раз конституційно закріпило централізованість самої системи управління. На нашу думку, сьогодні це стало традицією в місцевій управлінській політиці Казахстану, що формувалась в дорадянський та радянський період.

Наприкінці ХХ ст. в умовах зміни партійних еліт на центральному рівні Союзу РСР та оголошення відкритості й демократизації системи державного управління на місцевому і республіканському рівні управлінська діяльність здійснювалася старими радянськими методами з обов'язковим застосуванням репресивних механізмів [17, с. 153, 154, 159]. У 1988 р. Верховна Рада РСР внесла зміни до Конституції РСР, згідно яких всю владу в країні здійснював З'їзд народних депутатів РСР, а Верховна Рада РСР стала одночасно постійно діючим законодавчим, представницьким та виконавчим органом. Таким чином партійний диктат було ослаблено, а верховну владу країни було розпорошено численним представницьким

елементом формування на верховному рівні. Політична та економічна криза в цей період провокувала тотальну невизначеність системи державного устрою в СРСР, і особливо в частині розмежування повноважень Союзу РСР та союзних республік, що чітко віддзеркалювалось відповідно і на місцевому рівні. Важливим моментом гострої неузгодженості була союзна політика фактичного призначення з Москви місцевих керівників республік – перших секретарів Центрального комітету Комуністичної партії Казахської РСР. А це, в свою чергу, породжувало громадське невдоволення серед місцевих політичних еліт та інтелігенції Казахстану. У 1989 р. перший секретар Центрального Комітету Комуністичної партії Казахської РСР Н. А. Назарбаєв активно вів переговори з керівниками центрального та республіканського рівня щодо зміни політичної системи та системи місцевого управління. Зокрема, у 1990 р. Верховна Рада Казахської РСР приймає Закони «Об учреждении поста Президента Казахской ССР», «Декларацию о государственном суверенитете Казахской ССР», «О совершенствовании структуры государственной власти и управления» [18]. Поступово Президент очолив і виконавчорозпорядчу гілку влади в республіці, а Рада Міністрів перетворилася на Кабінет Міністрів, який мав формувати Президент. У 1991 р. пройшли перші всенародні вибори Президента країни та законодавчо затверджено зміну назви країни з Казахської Радянської Соціалістичної Республіки на Республіку Казахстан.

Наступним кроком державотворення Республіки Казахстан стало прийняття Парламентом у 1993 р. першої конституції нової держави. Однак конституційний процес в Казахстані на цьому не зупинився [19]. У 1995 р. Казахстанський Парламент приймає нову конституцію, в яку неодноразово ще вноситиме поправки. Законодавчу владу представляє двопалатний Парламент Казахстану, що складається з Мажилісу та Сенату. Виконавчу владу хоч і очолює Президент Казахстану, однак кандидатура на посаду Прем'єр-міністра має затверджуватись Парламентом країни. Розділом VIII Конституції визначались компетенція та повноваження місцевих органів влади. Тільки в 2001 р. було прийнято Закон РК «Про місцеве державне управління та самоуправління в Республіці Казахстан», норми якого детально закріплювали формування системи місцевого управління та місцевого самоврядування Казахстану [20]. Таким чином Республіка Казахстан адміністративно поділялась на 14 областей та два міста республіканського значення. У місцевому управлінні – кожна область, район, сільський (аульний) округ та місто республіканського значення управляються акімом, якого призначає Президент Казахстану. Акіми для здійснення своєї діяльності формують штатний управлінський апарат – акімат, відповідно до профільних урядових вимог. Згідно із законом місцеве самоврядування здійснюється окремо в межах області, району, міста, району в місті, сільського округу, селища та села, що не входить до складу сільського округу. Місцеве самоврядування здійснюється членами місцевої громади безпосередньо, а також через масліхати та інші органи місцевого самоврядування. Саме обласні мас-

ліхати формують обраний ними Сенат – верхню палату Парламенту Республіки Казахстан. Також законодавчо закріплено, що акім області, району, міста, району в місті, сільського округу, селища та села, що не входить до складу сільського округу, поряд з функціями державного управління здійснює функції органів місцевого самоврядування. Також ст. 36 Закону «Про місцеве управління та самоврядування в Республіці Казахстан» акцентує прерогативу Президента Казахстану щодо порядку призначення на посаду та звільнення з посади акімів районів у місті, міста районного значення, селища, аулу (села), аульного (сільського) округу. Особливістю нижніх ланок місцевого самоврядування є те, що саме районні масліхати обирають сільських акімів та акімів сільських округів, але звільнити їх з посади можуть тільки районні акіми. Після виборів до Парламенту Казахстану в 2016 р. та з внесенням змін до казахстанського законодавства при кожному місцевому органі влади – масліхаті чи акіматі почала формуватися незалежна ланка громадських рад [21]. Це певною мірою збалансувало владний концентрат повноважень Президента щодо діяльності та кадрової політики на місцях та наблизило громадянське суспільство Казахстану не тільки до республіканських, а й до місцевих владних структур.

Висновки і перспективи. Досліджуючи формування місцевого управління та місцевого самоврядування Республіки Казахстан, на нашу думку, слід враховувати ознаки звичаєвої централізованості, що протягом усього досліджуваного періоду – ХХ – початку ХХІ ст. здійснення владних функцій формувались саме на звичаєвому праві та традиціях, які поступово повернулись до місцевого управління сьогодення. Зокрема, період дорадянської доби казахстанського державотворення характеризувався більш відчутною самоврядністю в управлінні автономіями аж до найнижчого щабля, особливо при послабленні російського адміністративного впливу в роки Першої світової війни та в часи Тимчасового Уряду Росії. Відтак радянський та пострадянський період в місцевому управлінні Казахстану відзначились потужною централізованістю, що було викликано політичною, а згодом і адміністративною та економічною доцільністю в кінці ХХ та на початку ХХІ століть. Також у період радянського Казахстану невід'ємною частиною місцевого управління була монопольна однопартійна надбудова, що певним чином зберігається в місцевій політичній традиції й дотепер. Проаналізувавши системні та політичні підвалини, на яких формувалось місцеве управління й самоврядування, стає зрозумілою ефективність та результативність централізації у регіональній політиці, що перейшла від дорадянського та радянського періоду в новітній період державотворчого розвитку.

Список літератури

1. Абиль Е. А. История государства и права Казахстана [Текст]: курс лекций, 3-е издание (переработанное и дополненное) / Е. А. Абиль. – Караганда : Учебная книга, 2005. – 253 с.
2. Основные государственные законы Российской империи : Указ Императора Российской Империи Николая II от 23 апреля 1906 года //

Основные Законы Российской Империи : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://ru.wikisource.org/wiki/Основные_Законы_Российской_Империи.

3. Аккасов Б. К. Переселенческая политика царизма и его последствия в Казахстане вначале XX века (историко-правовой аспект) / Б. К. Аккасов : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://articlekz.com/article/10357>.

4. Сапаргалиев Г. С. Карательная политика царизма в Казахстане : 1905–1917 гг. / Г. С. Сапаргалиев. – Алма-Ата : Наука, 1966. – 374 с.

5. Положение о мерах к сохранению государственного порядка и общественного спокойствия : Закон Российской Империи от 14 августа 1881 года // Советская историческая энциклопедия : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://enc-dic.com/enc_sie/Polozhenie-o-merah-k-ohraneniju-gosudarstvennogo-porjadka-i-obschestvennogo-spokostvija-749/.

6. Асфендиаров С. Д. Национально-освободительное восстание 1916 года в Казахстане / С. Д. Асфендиаров. – Алма-Ата, М. : Казахстанское краевое издательство, 1936. – 150 с. : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://eknigi.org/istorija/142024-nacionalno-osvoboditelnoe-vosstanie-1916-godav.html>.

7. Боданова З. К. Новейшая история Казахстана (1917–2007 гг.) [Текст] : Учебное пособие / З. К. Боданова. – Алматы : КазНТУ, 2008. – 154 с.

8. Маликов Ф. Февральская буржуазно-демократическая революция в Казахстане / Ф. Маликов. – Алма-Ата : Издательство «Наука» Казахской ССР, 1972. – 240 с.

9. Казахстан в начале XX века: методология, историография, источниковедение : сборник статей / отв. ред. М. К. Козыбаев. – Алматы : Наурыз, 1993. – 168 с.

10. Сартаев С. С. Образование и становление казахской советской государственности / С. С. Сартаев. – Алма-Ата : Казгосиздат, 1960. – С. 128.

11. О размежевании советских республик в Средней Азии и о вхождении в Союз ССР Узбекской Советской Социалистической Республики и Туркменской Советской Социалистической Республики : постановление Центрального Исполнительного Комитета СССР от 27 октября 1924 года // Конституционный строй СССР : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.alppp.ru/law/konstitucionnyj-stroj/federativnoeustrojstvo/22/postanovlenie-cik-sssr-ot-27-10-1924.html>.

12. История государства и права Казахской ССР : учеб. пособ. в 2 ч. / под. ред. А. Н. Таукелева. – Алма-Ата, 1984. – Ч. II. – 84 с.

13. Конституція Республіки Казахстан : Рішення Надзвичайного З'їзду Рад Казахстану від 24 березня 1937 року // Вікіпедія : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Конституція_Казахстану.

14. Киричук С. М. От местного управления к местному самоуправлению : монография [Текст] / С. М. Киричук. – Тюмень : Вектор Бук, 2005. – 262 с.

15. Аимбетов А. А. Проблемы совершенствования организации и деятельности местных советов [Текст] / А. А. Аимбетов, М. Т. Баймаханов, М. Т. Имашев. – Алма-Ата : Издательство «Наука» Казахской ССР, 1967. – 242 с.

16. Конституция Казахской ССР : Декларация Верховного Совета Казахской ССР от 20 апреля 1978 года // Worldstatesmen : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://www.worldstatesmen.org/Consitution_of_KazSSR-1978.pdf.

17. Баймаханов М. Т. Становление суверенитета Республики Казахстан (государственно-правовые проблемы) [Текст] / М. Т. Баймаханов, Л. М. Вайсберг, А. К. Котов. – Алматы, 1994. – 270 с.

18. Декларация о государственном суверенитете Казахской ССР – была историческим актом Конституционного значения / из доклада председателя Президиума Верховного Совета Казахской ССР Е. М. Асанбаева : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://bibliotekar.kz/parlament-kazahstana-v-trudnyegody-prov/2-6-deklaracija-o-gosudarstvennom-suvere.html>.

19. Конституція Республіки Казахстан від 28 січня 1993 року // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://uk.wikipedia.org/wiki/Конституція_Казахстану#.83.

20. О местном государственном управлении в Республике Казахстан : Закон Республики Казахстан от 23 января 2001 года № 148 // Кодексы Республики Казахстан : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://kodeksy-kz.com/ka/o_mestnom_upravlenii_i_samoupravlenii.htm.

21. Мазоренко Д. Власть объясняет : чем отличаются маслихаты и общественные советы [Текст] / Д. Мазоренко, М. Бочарова : [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://vlast.kz/politika/16748-vlast-obasnaet-tem-otlicautsa-maslihaty-i-obsestvennyye-sovety.html>.

References

1. Abil, E. A. (2005). *Istoriya gosudarstva i prava Kazakhstana: kurs lektsyy, izdanie 3 (pererabotannoe i dopolnennoe)* [History of state and law of Kazakhstan]. Karaganda: Uchebnaya Kniga, 253.

2. Decree of the Emperor of the Russian Empire Nicholas II of April 23, 1906 «Basic Laws of the Russian Empire». Available at: https://ru.wikisource.org/wiki/Основные_Законы_Российской_Империи.

3. Achasov, B. K. *Pereselencheskaya politika tsarizma i ego posledstviya v Kazakhstane v nachale XX veka (istoriko-pravovoi aspekt)* [Russian policy of resettlement and its consequences in Kazakhstan in XX century (historical and legal aspect)]. Available at: <http://articlekz.com/article/10357>.

4. Sapargaliyev, G. S. (1966). *Karatelnaya politika tsarizma v Kazakhstane: 1905-1917 gg.* [Punitive policy of tsarism in Kazakhstan: 1905-1917 period]. Alma-Ata: Nauka, 374.

5. Law of the Russian Empire of August 14, 1881 «The Statute on measures to preserve state order and public tranquillity». Available at: http://enc-dic.com/enc_sie/Polozhenie-o-merah-k-ohraneniju-gosudarstvennogo-porjadka-i-obschestvennogo-spokostvija-749/.

6. Asfendiarov, S. D. (1936). *Natsionalno-osvoboditelnoe vosstanie 1916 goda v Kazakhstane* [National liberation movement of Kazakhstan in 1916]. Alma-Ata: Kazakhstanskoye kraevoe izdatelstvo, 150. Available at: <http://eknigi.org/istorija/142024-nacionalno-osvoboditelnoe-vosstanie-1916-godav.html>.

7. Bodanova, Z. K. (2008). *Noveishaya istoriya kazakhstana (1917-2007): Uchebnoe posobie* [Recent history of Kazakhstan (1917-2007)]. Almaty: KazNTU, 154.

8. Malikov, F. (1972). *Fevralskaya burzhuzno-demokraticeskaya revolyutsiya v Kazakhstane* [February bourgeois-democratic revolution in Kazakhstan]. Alma-Ata: Izdatelstvo «Nauka» Kazakhskoi SSR, 240.

9. Kozybayev, M. K. (1993). *Kazakhstan v nachale XX veka: metodologiya, istoriografya, istochnikovedeniye: sbornik statei* [Kazakhstan in the early XX century: methodology, historiography, source studies]. Almaty: Nauryz, 168.

10. Sartayev, S. S. (1960). *Obrazovaniye i stanovleniye kazakhskoi sovetskoi gosudarstvennosti* [Formation and development of Kazakh Soviet statehood]. Alma-Ata: Kazgosizdat, 128.

11. Decree of the Central Executive Committee of the USSR of October 27, 1924 «On the demarcation of the Soviet republics in Central Asia and the entry into the Union of Soviet socialist Republic the Uzbek Soviet Socialist Republic and the Turkmen Soviet Socialist Republic». Available at: http://www.alppp.ru/law/konstitucionnyj-stroj/federativnoe_ustrojstvo/22/postanovlenie-cik-sssr-ot-27-10-1924.html.

12. Taukelev, A. N. (1984). Istorija gosudarstva i prava Kazakhskoi SSR. Chast II (uchebnoe posobie v dvuh chastyah) [History of state and law of the Kazakh SSR. Part II (textbook in two parts)]. Alma-Ata: Kazgosizdat, 84.

13. Decision of the Extraordinary Congress of Soviets of Kazakhstan of March 24, 1937. «The Constitution of Kazakhstan Republic». Available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/Конституція_Kazakhstan.

14. Kirichuk, S. M. (2005). Ot mestnogo upravlenya k mestnomu samoupravleniu: monografija [From local government to local self-government: Monograph]. Tyumen: Vector Buk, 262.

15. Aimbetov, A. A., Baimakhanov, M. T., Imashev, M. T. (1967). Problemy sovershenstvovanya organizatsii i deyatelnosti mestnyh sovietov [Problems of improving the organization and activities of local councils]. Alma-Ata: Izdatelstvo «Nauka» Kazakhskoi SSR, 242.

16. Declaration of the Supreme Soviet of the Kazakh SSR of April 20, 1978 «Constitution of the Kazakh SSR». Available at: http://www.worldstatesmen.org/Constitution_of_KazSSR-1978.pdf.

17. Baymakhanov, M. T., Weisberg, L. M., Kotov, A. K. (1994). Stanovlenie suvereniteta Respubliki Kazakhstan (gosudarstvenno-pravovye problemi) [Formation of independence in Kazakhstan Republic (state and legal problems)]. Almaty: Kazlitizdat, 270.

18. Asanbayeva, E. M. (1991). Deklaratsia o gosudarstvennom suverenitete Kazakhskoi SSR – bila istoricheskim aktom konstitucionnogo znachenia [The Declaration of state sovereignty of the Kazakh Soviet socialist Republic – was a historic act of constitutional values (from report of the Chairman of the Presidium of the Supreme Soviet of the Kazakh SSR)]. Available at: <http://bibliotekar.kz/parlament-kazahstana-v-trudnye-gody-prov/2-6-deklaracija-o-gosudarstvennom-suvere.html>.

19. Decree of Parliament of Kazakhstan on January 28, 1993 «The Constitution of the Republic of Kazakhstan». Available at: https://uk.wikipedia.org/wiki/Конституція_Казахстану#83.

20. Law of Kazakhstan Republic № 148 of January 23, 2001 «About local state management in Kazakhstan Republic». Available at: http://kodeksy-kz.com/ka/o_mestnom_upravlenii_i_samoupravlenii.htm.

21. Mazorenko, D., Bocharova, M. «Vlast obiasnyaet: chem otlichaiutsa maslihaty i obschestvennye soviety» [Power says: what is the difference between local councils and community councils]. Available at: <https://vlast.kz/politika/16748-vlast-obasnaet-chem-otlicautsa-maslihaty-i-obsestvennye-sovety.html>.

ФОРМИРОВАНИЕ СИСТЕМЫ МЕСТНОГО УПРАВЛЕНИЯ И САМОУПРАВЛЕНИЯ РЕСПУБЛИКИ КАЗАХСТАН В XX – НАЧАЛЕ XXI СТОЛЕТИЯ

К. О. Емельяненко

Аннотація. В статті досліджено становлення і формування системи місцевого управління і самоуправління Республіки Казахстан в

XX – начале XXI столетия. Рассмотрены вопросы формирования, развития и осуществления полномочий местными общинами и местными органами власти на территориях современной казахстанской государственности в обозначенный период. Исследованы изменения в административно-территориальном устройстве и системе местного управления постсоветской и советской эпохи, а также новейшего периода государственного развития Республики Казахстан. Проанализированы исторические истоки и влияние централизованного устройства на самоуправление и местное управление XX – начала XXI века, которые и сформировали обычные нормы в системе местного управления и самоуправления Казахстана сегодня.

Ключевые слова: *местное управление, местное самоуправление, автономия, полномочия.*

**THE FORMATION OF THE SYSTEM OF LOCAL GOVERNMENT
AND SELF-GOVERNMENT IN KAZAKHSTAN REPUBLIC
IN THE XX – AT THE BEGINNING OF THE XXI CENTURIES**

K. O. Yemelianenko

Abstract. *The article considers the formation and development of local government and self-government system in Kazakhstan Republic in the XX – at the beginning of the XXI centuries. The article examines the formation, development and implementation powers of local communities and local authorities on the territories of modern Kazakhstan's statehood in this period. This publication explores changes in state administrative structure and local government system in post-Soviet and Soviet period, as well as latest period of national development of Kazakhstan Republic. The article analyzes historical influences of centralized state system on the self-government and local government system in the XX – at the beginning of the XXI centuries. It formed basic law in self-government and local government system of Kazakhstan today.*

Keywords: *local government, local self-government, autonomy, powers.*

УДК 242.9:347.77

**СУБ'ЄКТИ АДМІНІСТРАТИВНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
ЗА ПОРУШЕННЯ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ**

А. Г. МАЙДАНЕВИЧ, здобувач*

Національний університет

біоресурсів і природокористування України

E-mail: jurist@biqmir.net

Анотація. *Стаття присвячена дослідженню проблемних питань, пов'язаних із суб'єктами адміністративної відповідальності. На підставі аналізу чинного законодавства України та доктринальних думок зроблено висновок про передчасність і необґрунтованість визнання юридич-*

* Науковий керівник – доктор юридичних наук, доцент О. П. Світличний